

Pekka Kauppi

LUONNON MONIMUOTOISUUDEN SUOJELUN TAVOITTEET JA KEINOT

Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen on ympäristönsuojelun perimmäisiä päämääriä. Tavoitteeksi voidaan asettaa, että kaikki elämän muodot ja kaikki lajit voivat lisääntyä ja säilyä ihmisen niitä häiritsemättä. Dinosaurukset kuolivat sukupuuttoon omia aikojaan, mutta mammutin hävityksessä ihmisellä oli jo sormensa pelissä. Viimeiset mammutit kuolivat Siperiassa nykyisten tietojen mukaan noin 5000 vuotta sitten. Silloin jo puhuttiin suomalais-ugrilaisen kielten alkumuotoja pohjoisessa Euroopassa. Luonnonsuojelulla ei voitu pelastaa mammuttia, mutta tiikeri ja norsu voidaan säästää jälkipolville, niin uskomme.

Tässä esityksessä tarkastelen kotimaatamme. Työhypoteesin luontoisesti asetan tavoitteen, että Suomen luonnon monimuotoisuus säilyy vähintään ennallaan. Professori *Ilkka Hanski* on uusien tutkimustensa perusteella ollut sitä mieltä, että tämä ei ole mahdollista, koska metsäluontomme on vasta haakeutumassa laajojen metsänhakkuiden jälkeiseen uuteen tasapainoon, missä vanhan metsän lajit puuttuvat. Työhypoteesiani pitää siis arvioida kriittisesti.

Luonnon monimuotoisuutta kuvastaa Suomessa lisääntyvien eläin- ja kasvilajien lukumäärä. Muitakin monimuotoisuuden määritelmiä on olemassa ja voidaan käyttää. Työhypoteesini tarkoittaa, että Suomen luonnon monimuotoisuus voitaisiin säilyttää vähintään ennallaan kaikilla mittareilla arvioiden, määritelmästä riippumatta. Luontoon voitaisiin samalla palauttaa jo kadonneita piirteitä. Luonnosta kadonnutta lapamatoa kuitenkin emme halua takaisin. Ehdotankin sellaista täsmennettyä tavoitetta, että Suomen luonnon nykyinen monimuotoisuus säilytettäisiin, ja kadonneesta monimuotoisuudesta palautettaisiin sellaista valikoitua ainesta, mikä tuo iloa ja sykehdyttää ihmistä.

Uudenlaista, ennen kokeilematonta monimuotoisuutta ei ympäristönsuojelun näkökulmasta kaivata, vaikka itse en kuulukaan niihin, joiden mielestä mitään uutta ei saisi tulla. Suomen maaseudulle on aikanaan tuotu niinkin komea lisä kuin maatiaishevonen. Tulokaslajien ja -geenien joukossa voi tulevaisuudessakin olla jotakin hyvää ja arvokasta. Koska ”huono uutinen on hyvä uutinen”, tai tässä yhteydessä paremminkin ”hyvä uutinen ei ole uutinen lainkaan”, tiedotusvälineet antavat epätarkan, osin totuudenvastaisen kuvan todellisuudesta. Uskotaan helposti, että kaikki luonnossa menee huonoon suuntaan. Tämä ei ole totta.

Eläimet, joita ihminen ennen vainosi, ovat saaneet palata suurin joukoin entisille sijoilleen. Hirvi metsästettiin käytännössä sukupuuttoon Suomesta tämän vuosisadan alkupuolelle pariinkin otteeseen. Majava hävisi välillä kokonaan. Laulujoutsen oli todella harvinainen ja esiintyi vain pohjoisen itärajamme pinnassa. Karhu melkein puuttui. Tornionjoessa oli niukasti lohta. Merikotka oli äärimmäisen harvinainen. Luonnossa kulkija, joka käyttää omiakin silmiään eikä katso maailmaa vain tiedotusvälineiden linssien läpi, näkee paljon hyvää kehitystä. Tiedotusvälineet vaikenivat, koska vähittäisestä myönteisestä kehityksestä ei saa tekemälläkään uutista.

Komeimpien villieläintemme kannat ovat pitkään olleet nousussa. Luontokappaleiden vaihtaminen on vähentynyt ja mm. laulujoutsenen osalta käytännössä päättynyt. Länsimainen moraalikäsitkemyksemme on nostanut luonnonsuojelun varsin korkeaan asemaan. Mutta luonnon mo-

nimuotoisuuden suojelussa on kyse ennen kaikkea elinympäristöjen suojelusta. Ei riitä, että eläin- ja kasvilaji rauhoitetaan ja vainoaminen lopetetaan, vaan elinympäristökin on turvattava, jos lajisto ja geeniperimä halutaan säilyttää. Luonnonsuojelun saavutukset eivät ole hyviä Etelä-Suomessa tästä näkökulmasta katsottuna. Vaikka suurten eläinten vainoaminen on lopetettu ja kannat ovat elpyneet, monien pienempien luontokappaleiden elinympäristöt ovat katoamassa.

Elinympäristöjä tuhoutuu kaikkialla maailmassa. Arvostettu Science -lehti kertoi maaliskuussa 1998, että noin viidennes maapallon puulajeista on vaarassa hävitä sukupuuttoon, maailmanlaajuiseen sukupuuttoon, siis kokonaan pois luomakunnasta. Syynä on ihmisen rynnistys tropiikkiin uumeniin. Maapallon väestö kasvaa edelleen, ja trooppista sademetsää raivataan naudanlihan tuotantoon Latinalaisessa Amerikassa, palmuöljyn kasvatukseen Aasiassa, köyhän väestön poltopuutarpeisiin Afrikassa, jne.

Mutta pysytäänkö Suomessa. Meilläkin on kohteita, kuten ”vanhat metsät”, joiden lajisto taantuu. Vaikka seuraukset ovat mitättömät maapallon metsäkadon mittasuhteiseen verrattuina, asia on vakava, koska tämä on meidän maamme. Olemme rikas kansakunta. Meillä on varaa myös luonnonrikkauteen. Suomen pitää yrittää näyttää esimerkkiä muille maailman maille metsäsektorilla. Se on kännykkätuotannon ohella edelleen lähes ainoa ala, missä Suomella on suuri osuus maailmankaupasta.

Suomen luonnon suojelu on tärkeä asia. Kaikista muistakin ympäristövastuista voisi vetäytyä sillä verukkeella, että jossakin muualla maailmassa asiat ovat huonommin. Ja minä takia vetäytyisimmekään luonnonsuojelun vastuusta? En ole kuullut kenenkään sitä Suomessa haluavan. Meillä vallitsee yksimielisyys siitä, että luonnon monimuotoisuuden suojelu on arvokas ja tärkeä asia luonnonkauniissa maassamme. Luonnonsuojelun päämäärä on siis arvokas ja hyväksytty asia, mutta keinoista kiistellään.

Tässä tuon keskusteluun toisen työhypoteesini. Olen sitä mieltä, että Suomessa on toistuvasti edistetty luonnonsuojelun hyvää päämäärää huonoin keinoin.

Pohjois-Suomessa tosin on onnistuttu varaamaan suuria alueita luonnonpuistoiksi, kansallispuistoiksi ja muiksi suojelualueiksi. Olin huhtikuussa suksien päällä kevättalven auringossa Aakenustunturin laella, eikä siitä luontoelämys parane. Luonnonsuojelu on ollut Lapissa onnistunut ja varmasti niiden uhrausten arvoista, mitä tietenkin on jouduttu tekemään.

Mutta miten on Etelä-Suomessa? Vaikka asian kääntää miten päin hyvänsä, Etelä-Suomen luonnonsuojelun tilaa ei voi pitää tyydyttävänä, nimenomaan kun tarkastellaan elinympäristöjen suojelua. Vertailukohdan saa vaikkapa Virossa, missä on kyetty säästämään kohteita suojelumetsiä, vaikka maata ja tilaa on paljon vähemmän kuin Suomessa. Etelä-Suomessa ei ole jäljellä yhtään laaja-alaista koskematonta metsää, joita on runsaasti Pohjois-Suomessa ja kohtalaisesti Virossakin. Monimuotoisuuden suojelu ei ole ollut Etelä-Suomen metsäluonnossa kehuttavaa. Kannattaa miettiä, missä vika.

Metsät ovat Etelä-Suomen maaseudulla pääosin yksityisissä käsissä. Lapin metsät ovat pääosin valtionmetsiä ja Viron metsät kuuluivat Neuvostoliiton aikana yhteiskunnalle. Maanomistusoikeus periytyy vuosisatojen takaa, usein kirjaimellisesti: Sama suku on omistanut maan joissakin tapauksissa 15 tai 20 sukupolven ajan. Mielestäni on ollut karkea virhe luonnonsuojelun kannalta tavoitella ensi sijassa maan pois ottamista omistajiltaan. Maasta on tietysti maksettu käypä hinta, kun maat on ostettu suojelutarkoituksiin. Usein on jouduttu maksamaan korkeakin hinta, jotta myyjä on suostunut kauppaan. Perintömaa on

monin paikoin arvostettu niin korkealle, ettei vapaaehtoista kauppaa ole syntynyt. Omistajat ovat jopa tarkoituksella tuhonneet luonnonsuojeluarvoja, jos niin on voitu tehdä lakeja rikkomatta, jotta ympäristöväki siirtyisi muualle kaupanhierontaan.

Arvostelen sitä, ettei Suomessa ole etsitty keinoja luonnon suojelemiseen yksityismailla korvausta vastaan siten, että maa voitaisiin jättää alkuperäisille omistajilleen. Mielestäni tarvittaisiin uudenlaista ajattelua. Arvokas ja erikoislaatuinen paikka – kaunis maisema, komeat vanhat puut, tai liito-oravan, aarnimäihäisen taikka valkoselkätikan elinpiiri – voitaisiin markkinaslangia käyttäakseni ”tuotteistaa”.

Harvinaislaatuisten hienojen ja arvokkaita paikkoja on vain rajallinen määrä. Niillä on harvinaisuusarvo, asiallisesti siis normaalia puuntuotantometsää korkeampi arvo. Valkoselkätikkametsät kuuluvat kauneimpiin suomalaisiin metsämaisemiin. Sen voi todeta varsinkin pesimäaikaan, kun kymmenet lintulajit laulavat, perhoset lentävät ja koivu on hiirenkorvalla. Samassa elinpiirissä on tuon kuuluisan tikan lisäksi monia muitakin harvinaisia luontokappaleita.

Maanomistaja, jonka maille sattuu asettumaan yksi maamme 15 valkoselkätikkaparista, tietää omistavansa jotakin erittäin harvinaista. Jos luontomme monimuotoisuutta halutaan arvostaa, valkoselkätikkajen elinpiiriä on pidettävä arvokkaampana kuin tavantomaista, yleistä, monotonista havumetsää. Yhteiskunta vain ei ole katsonut oikeaksi palkita maanomistajaa tästä harvinaisesta ja arvokkaasta asiasta. Maanomistajalle on ollut päinvastoin huono uutinen, jos tuo harvinainen lintu on löytynyt hänen metsästään. Se on tarkoittanut käyttörajoitusten uhkaa, monien neuvottelujen vaivaa ja ajanhukkaa.

Jos kustakin pesästä maksettaisiin maanomistajalle esimerkiksi 20 000 mk palkkio, maanomistaja saisi tyydyttävän vuosituoton 10–15 hehtaarin metsäalasta. Yksityismaille pesii enintään 10 valkoselkätikkaparia. Maksuihin tarvittaisiin vuosittain 200 000 mk. Vaikka toiset 200 000 mk varattaisiin byrokraatiaan, järjestelmä olisi veronmaksajalle vaivaton ja halpa verrattuna siihen, että maa pyritään neuvotteluilla lunastamaan valtion omistukseen.

Pääideani ei ole kuitenkaan tavoitella säästöjä, vaan saada suojelu onnistumaan. Jos tunnustetaan luonnonsuojelun kannalta erityisten alueiden erityinen arvo, maanomistajalle voidaan maksaa tuon arvon mukainen vuosittainen vuokra tai suojelupalkkio. Maa on tuotannon väline. Tässä tapauksessa maa tuottaisi luonnon kauneutta ja monimuotoisuutta. Jälkiteollinen yhteiskunta on valmis maksamaan aineettomista palveluista, viihteestäkin ja kulttuurista eikä yksistään tavaroista ja raaka-aineista. Mitä vikaa siinä on, jos kourallinen suomalaisia maanomistajia valitsee yhdeksi tuotantomuodokseen valkoselkätikan poikaset? Miksi yhteiskunta ei voisi maksaa tästä harvinaisesta tuotteesta? Hinta ainakin on halpa. Se on negatiivinen, jos vertailukohtana on olemassa olevan luonnonsuojelujärjestelmämme kustannukset.

Yhdysvalloissa on sovellutuksia yksityismaiden käyttämisestä luonnonsuojeluun vuosittaista erikseen hinnoiteltavaa vuokraa vastaan. Ruotsissa on saatu maakotkan kanta nousuun, kun poronhoitajille on maksettu ”tuotantopalkkiota kotkanpoikasista” eli pesärahaa, tapporahan negaatiota.

Etelä-Suomen luonnon suojelun keinot eivät voi olla kovin hyviä, koska luonnon suojelun tavoitteet ovat jääneet saavuttamatta. Ei ole paljon menetettävää, jos vaihdetaan paradigmaa ja lähdetään palkitsemaan maanomistajia luonnonsuojelun harvinaisten tuotteiden tuottamisesta sen arvon mukaan, minkä yhteiskunta noille tuotteille määrittelee. Suomen maaseudulle voisi vaihteeksi lähettää iloistakin sanomaa.